

UNIwersytet
Opolski

WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

Collegium Maius
pl. M. Kopernika 11, 45-040 Opole
tel./fax +48 77 541 59 39
dz-fil@uni.opole.pl
www.wfil.uni.opole.pl

Opole, 31.07.2023 r.

Prof. dr hab. Dorota Brzozowska
Instytut Językoznawstwa
Katedra Filologii Angielskiej
Uniwersytet Opolski
dbrzozowska@uni.opole.pl

Recenzja pracy doktorskiej pana magistra Stephena Dersleya, pt. “Applying Ludwik Fleck’s theory of thought collectives and thought styles to the study of cultural change”, napisanej pod kierunkiem prof. UAM dr hab. Przemysława Rotengruberera w Poznaniu

1. Uwagi wstępne

Dzieła Ludwika Flecka, jednego z „outsiderów” – myślicieli, którzy [...] nie byli filozofami w sensie wąsko akademickim, a jednak ich przemyślenia filozoficzne godne są przypomnienia” (jak pisze Ryszard Wójcicki we wstępie do książki Wojciecha Sady, *Fleck, O społecznej naturze poznania*, 2000, str. 8) znalazły w osobie pana magistra Stephena Dersleya uważnego czytelnika, komentatora i kontynuatora idei.

Ze względu na samą barwną postać wszechstronnego mikrobiologa, wieloaspektowość jego zainteresowań, dynamiczne zmiany kulturowe oraz toczące się dyskusje nad rolą myślenia, uniwersytetów, miejscem dyskursu akademickiego w świecie, temat podjętej rozprawy dobrze wpisuje się we współczesne problemy, którym warto się przyglądać z interdyscyplinarnej perspektywy badawczej.

By w sposób systematyczny i spójny opisać badane przez siebie zjawisko „Zastosowania teorii kolektywów myślowych i stylów myślowych Ludwika Flecka do badania zmiany kulturowej”, pan magister Stephen Dersley sprawnie łączy wiedzę z zakresu kulturoznawstwa, filozofii, socjologii, analizy dyskursu, historii i nauk pokrewnych. Treść

rozprawy, napisanej w Instytucie Kulturoznawstwa UAM w Poznaniu dobrze wpisuje się w zapotrzebowanie społeczne i w sposób adekwatny odpowiada zapowiedziom zamieszczonym w tytule, a obiecującym „ukazanie, że teoria kolektywów myślowych i stylów myślowych Ludwika Flecka może posłużyć do wyjaśnienia tych aspektów zmiany kulturowej, które umykają alternatywnym teoriom i modelom” (s. 4). Potrzeba skutecznej komunikacji wewnątrz- i międzykulturowej, sprawia, że wciąż aktualne i edukacyjnie cenne są rozważania Flecka, który optymistycznie twierdził, że „Porównawcze badania nad stylami [myślowymi] sprawią, że uczniowie staną się bardziej tolerancyjni wobec obcych stylów” (Fleck 1986, za Sady 2000: 94).

Na podkreślenie w pracy zasługują przede wszystkim: jej bardzo dobre osadzenie metodologiczne, wszechstronność wykorzystania materiału oraz poprawne językowo wykonanie całości. Zebrane na potrzeby badań dane pozwalają na wieloaspektowy ogląd omawianych zjawisk. Zestawienia dokonane przez Badacza budzą podziw, jeśli weźmiemy pod uwagę ich aspekt ilościowy i przedział czasowy przytaczanych koncepcji. Praca autorstwa pana magistra Stephena Dersleya jest pokazem wykorzystania zaprezentowanego modelu teoretycznego do analiz różnych zagadnień kulturowych spojonych ideą przewodnią, którą jest wykorzystanie teorii autorstwa Ludwika Flecka. Przedstawiona do recenzji dysertacja zasługuje moim zdaniem na bardzo wysoką ocenę.

2. Struktura pracy i uwagi szczegółowe

Na tę obszerną, podzieloną na dwie zasadnicze części pracę składa się 410 stron, w tym sześć rozdziałów, przypisanych po trzy każdej części:

Część pierwsza: Theory and Methodology zawiera: 1: Introduction – Research Problems and Hypotheses, 2. Fleck’s Theory in Context – Unique Contributions, 3. A Fleckian Framework for the Study of Cultural Change.

Część druga: Application, obejmuje trzy rozdziały analityczne: 4. Applying Fleck’s Theory to the Emergence and Study of Ancient Philosophy; 5. Applying Fleck’s Theory to the Hegelian Concept of *Bildung* as a Development of *Paideia*; 6. Applying Fleck’s Theory to the Rise of the Philosophical Faculty in the German University.

Pracę dopełniają Wnioski (Concluding Remarks) oraz obszerna Bibliografia, potwierdzająca, że Autor sięgnął do znacznego zasobu związanych z dysertacją źródeł, głównie anglojęzycznych, chociaż znajdziemy też publikacje w językach polskim,

niemieckim czy francuskim. Liczne cytowania i omówienia zawierają terminy niemieckie, greckie i łacińskie.

Struktura pracy dobrze oddaje jej założenia. Jej układ jest przejrzysty a rozdziały są zasadniczo dobrze skonstruowane. Dobrym rozwiązaniem jest zamieszczenie w pracy podsumowania części teoretycznej (str. 145) oraz konkluzje w podrozdziale 4.4 (s. 274). Szkoda może jedynie, że takiego wieńczącego każdą z tych części podsumowania nie ma na końcu każdego z rozdziałów. Wydaje się, że na tak obszerny materiał teoretyczno-analityczny mogłyby być jeszcze wyraźniej zsyntezowane.

Spis treści oddaje właściwie strukturę logiczną pracy, pokazując zarówno jej całą koncepcję, jak i porządek wewnętrzny omawianych treści. Poszczególne rozdziały są dobrze zbalansowane, a podział na dwie części jest uzasadniony teoretycznym i analitycznym podziałem prezentowanego w nich materiału.

W pierwszej części Pan magister elokwentnie przedstawia założenia swojej pracy, opisując problemy badawcze, stawiane przez siebie hipotezy i proponowaną metodologię badań, podkreślając niedostatki teorii, które redukują zmianę kulturową do pojedynczych determinantów i dychotomicznych podziałów. Doktorant umiejętnie opisuje teorię Flecka w kontekście - rozdział drugi - oraz jej przydatność do badań zmian kulturowych w rozdziale trzecim. Cała 145 stronicowa część pierwsza dobrze dokumentuje wszechstronne merytoryczne i teoretyczne obeznanie pana magistra Stephena Dersleya z zaproponowanym tematem rozprawy.

Część druga prezentuje różne rodzaje transformacji kulturowej: Wyłonienie się filozofii jako praktyki kulturowej w antycznych Atenach jest tematem najobszerniejszego (obejmującego 132 strony) rozdziału czwartego, który zawiera rozważania dotyczące paradygmatu „od mitu do logosu”, spór między poezją a filozofią w *Republice*, przekonującą rekonstrukcję oligarchicznego stylu myślowego oraz rozważania na temat racjonalności w medycynie antycznej i ważkiej dla przełomu w historii myśli europejskiej roli Sokratesa.

Rozdział piąty (najmniej obszerny i zawierający tylko 22 strony) przedstawia Heglowski koncept *Bildung* jako rozwinięcie idei *paideia*. Rozdział ten, mógłby być częścią kolejnego, szóstego, rozdziału dotyczącego zastosowania teorii Flecka do wyłonienia się wydziału filozoficznego na niemieckich uniwersytetach – zwłaszcza, że jego podrozdział 6.4 poświęcony jest konceptowi *Bildung* realizowanemu w konkretnych uniwersytetach.

Ogólnie wszystkie przytoczone w obu częściach rozważania i przykłady są dobrze uargumentowane, a prowadzone analizy zawierają także spojrzenie krytyczne, wnoszące

nowe światło w interpretację zarówno tekstów źródłowych, jak i ich komentarzy zawartych w dziełach licznych cytowanych badaczy.

W krótkim zakończeniu Doktorant celnie podsumowuje rezultaty rozważań i przedstawia wynikające z nich wnioski, zwracając także uwagę na ograniczenia i trudności w prowadzeniu badań nad kolektywami i stylami myślowymi. Zabrakło w nim może jedynie bardziej szczegółowego nakreślenia dalszych perspektyw i pól badawczych, które mogą być (lub będą przez Badacza) eksplorowane w przyszłości za pomocą oferowanych narzędzi.

Dysertacja napisana jest płynnie, w każdym rozdziale znajdują się odwołania do kluczowych prac licznych badaczy, dzięki czemu Autor nie tylko udowadnia znajomość literatury przedmiotu, ale też pokazuje umiejętność stosowania przytaczanych teorii do analiz konkretnego materiału. Doktorant dobrze uzasadnia swój wybór metod badawczych. Część teoretyczna napisana jest rzeczowo i dotyka najważniejszych dla omawianej koncepcji zagadnień. Pan magister Stephen Dersley prowadzi wywód w sposób logiczny i przemyślany. Podczas referowania stanu badań wykazuje się umiejętnością samodzielnego oglądu, syntezy oraz doboru środków koniecznych do przeprowadzenia zaplanowanych badań. Prowadzone sprawnie wywody pokazują dojrzałość krytyczną Badacza, który potrafi w sposób odpowiedni dobrać narzędzia i rzeczowo opisać zastosowany aparat analityczny.

Materiałowa strona dysertacji została dobrze przygotowana, badania przeprowadzono bardzo sumiennie i ich rezultaty zostały zaprezentowane w sposób przejrzysty, w dobrze opracowanych częściach. W pracy przedstawiono aparat metodologiczny i analityczny, który może być zaczątkiem wielu kolejnych interesujących badań. Mam więc nadzieję, że Badacz będzie kontynuował swoją pracę naukową, wykorzystując zdobytą już wiedzę, umiejętności i kompetencje. Całość badania stanowi dobry, metodologicznie uzasadniony model, który może być wykorzystywany do analiz wciąż zachodzących zmian kulturowych.

Praca jest bardzo gęsta teoretycznie, metodologicznie i analitycznie. Autor porusza bardzo wiele ciekawych wątków, podsuwając rozliczne tematy do dyskusji. Chętnie usłyszałbym opinię Doktoranta na temat paru, wybranych kwestii:

1) W świetle przedstawionych poglądów na temat edukacji (np. w rozdziale 6), co sądzi Pan o koncepcji uniwersytetu przedstawionej przez Johna Henry'ego Newmana (*Idea of a University*, 1852) i jej aktualność?

2) Jak jest Pana zdaniem relacje między sposobem funkcjonowania kolektywu myślowego a kolektywistycznym lub indywidualistycznym wymiarem kulturowym

(rozumianym np. jak w koncepcji Geert'a Hofstede *Cultures & Organizations, Software of the mind*, 2010)?

3) W jakim stopniu tzw. afera Sokala [Alan Sokal and Jean Bricmont *Impostures intellectuelles* (1997)/ *Fashionable Nonsense: Postmodern Intellectuals' Abuse of Science* (1998)] mogła być Pana zdaniem odzwierciedleniem zmian kulturowych i mieć wpływ na zmiany we współczesnym dyskursie akademickim?

Podsumowując mogę stwierdzić, że Pan magister Stephen Dersley w swojej dysertacji doktorskiej na nowo przypomina intrygującą postać Ludwika Flecka, jednocześnie propagując cenne prace tego autora, ukazując ich użyteczność, wielostronność i interdyscyplinarność. Doktorant nie tylko prezentuje stan badań nad teorią kolektywów i stylów myślowych oraz ich miejscem w różnych typach dyskursów, ale też rzetelnie osadza prowadzone przez siebie badania na tle dokonań myślicieli różnych epok oraz przeprowadza solidne, szczegółowe analizy, wykorzystując liczne typy danych. Zaletą dysertacji jest wzorcowe zastosowanie aparatu metodologicznego do zebrania, zaprezentowania i uporządkowania obszernego materiału analitycznego, pochodzącego z wielu źródeł. Doktorant stawia sobie ambitne zadanie wielostronnego ukazania użyteczności wybranej przez siebie teorii i zamysł ten bardzo konsekwentnie realizuje. Omawiane przez Doktoranta kwestie warte są rozwijania zwłaszcza w kontekście dalszych badań nad kolektywami i stylami myślowymi, także w perspektywie porównawczej – synchronicznej i diachronicznej. Praca napisana jest w sposób przejrzysty i erudycyjny, poprawnym językiem. Całość opracowania jest zilustrowana licznymi odnośnikami do literatury podmiotu i przedmiotu oraz stanowić może cenne źródło inspiracji do dalszych rozważań zarówno teoretycznych jak i zastosowań praktycznych.

3. Konkluzja

Ze względu wszechstronne przedstawienie podjętego tematu, na solidne podstawy metodologiczne oraz cenny zgromadzony, uporządkowany i dobrze wykorzystany materiał badawczy, a także nienaganny sposób jego opracowania uznać należy, że przedstawiona do oceny rozprawa jest przedsięwzięciem badawczym zasługującym na wyróżnienie. Dla lepszego zrozumienia mechanizmów rządzących zmianami kulturowymi badania nad stylami myślowymi powinny być rozwijane i kontynuowane. Praca doktorska Pana magistra Stephena Dersleya zasługuje też na opublikowanie w formie monografii lub oddzielnych tomów poświęconych omawianym w pracy zagadnieniom szczegółowym.

Zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki rozprawa doktorska „powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej” (art. 13 ust. 1 ustawy). Konkludując stwierdzam, że praca Pana magistra Stephena Dersleya, pt. “Applying Ludwik Fleck’s theory of thought collectives and thought styles to the study of cultural change”, spełnia ustawowe wymagania stawiane dysertacjom doktorskim i w związku z tym wnoszę o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Donata Branaszka